

“Ruimte voor de rivier, ruimte voor de burger?”

*De effecten op omgevings leefbaarheid door stadsrand ontwikkeling
Hoogeveen / Fluitenberg*

Opdag Het Drentse Landschap (Reest en Wieden, 2014)

**Gerald van der Sleen (s2198045)
Rijksuniversiteit Groningen
Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen**

Begeleider: J. Vogelzang

**Rijksuniversiteit
Groningen**

Samenvatting:

Stadsrandontwikkeling Hoogeveen / Fluitenberg is een project van gemeente Hoogeveen en Waterschap Reest en Wieden wat in 2008 voltooid is. Naar aanleiding van klimaatverandering worden er in toenemende mate maatregelen genomen om met toekomstige waterproblemen om te gaan. Uit dit idee is het natuurgebied 'de Oude Kene' ontwikkeld (Reest en Wieden, 2014; Gemeente Hoogeveen, 2008). Het fenomeen 'leefbaarheid' komt steeds meer in de belangstelling bij ruimtelijke planning. Planners en beleidsmakers zijn steeds meer op de hoogte van het belang van leefbaarheid bij inwoners en waarbij men rekening moet houden bij het maken van plannen (Leby & Hashim, 2010). Green space en recreatie uit 'de Oude Kene' kunnen effect hebben op de leefbaarheid bij direct omwonenden.

Door middel van literatuuronderzoek en het houden van een enquêteonderzoek is geprobeerd antwoord te geven op de hoofdvraag:

Wat zijn de effecten van het project 'Stadsrand ontwikkeling Hoogeveen / Fluitenberg' met betrekking tot green space en recreatie voor bewoners in Fluitenberg en Kinholt?.

Onder de bewoners van de wijk Kinholt (Hoogeveen) en het dorp Fluitenberg zijn enquêtes afgenomen om inzicht te krijgen in hoe zij dit relatief recent ontwikkelde natuurgebied 'de Oude Kene' ervaren en wat dit gebied bijdraagt aan leefbaarheid in de twee buurten. Er is gebleken dat voor bewoners van Kinholt en Fluitenberg 'de Oude Kene' een gebied is wat vooral maandelijks bezocht wordt. Zij bezoeken het gebied vooral vanwege de natuur, de mogelijkheid om te wandelen en de rust en ruimte. Sporten blijkt relatief weinig voor te komen. Voor velen betreft het een gebied wat wel degelijk toegevoegde waarde heeft voor hun buurt. Het blijkt een gebied te zijn met een 'herstellende functie' (Wilson, 1993). Men krijgt energie en rust van het gebied. De neveneffecten saamhorigheid, sociale interactie en sociale veiligheid blijken een zeer kleine rol te spelen in het gebied. Dit in contrast met wat andere onderzoeken bevonden (Wood en Giles-corti, 2008; Maas et al, 2009). Het gebied 'de Oude Kene' blijkt soms minder gebruikt te worden dan men zou willen. Hoofdredeën zijn de snelweg, hoogspanningsleidingen en de drukke Kinholtsweg als storende factoren. Het gebrek aan onderhoud (hoog gras) van het gebied blijkt ook een reden van minder gebruik.

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1 – Inleiding	4
1.1 Aanleiding.....	4
1.2 Probleemstelling.....	5
1.3 Opbouw van de thesis.....	5
Hoofdstuk 2 – Theoretisch kader	6
2 Introductie.....	6
2.1 Space & Place.....	6
2.2 Green space effecten.....	6
2.2.1 Herstellende functie.....	7
2.2.2 Sociale interactie, saamhorigheid en veiligheid.....	7
2.3 Recreatie effecten.....	7
2.3.1 Wandelen.....	8
2.3.2 Sporten (green exercise).....	8
2.4 Conceptueel model.....	9
Hoofdstuk 3 – Methodologie	10
3.1 Onderzoeksmethode.....	10
3.2 Onderzoeksgebied.....	11
3.3 Data-analyse.....	11
3.4 Positie van de onderzoeker.....	12
Hoofdstuk 4 – Resultaten	13 - 14
4.1 Space & Place.....	15
4.2 Green space effecten.....	15
4.2.1 Herstellende functie.....	15
4.2.2 Sociale interactie, saamhorigheid en sociale veiligheid.....	16
4.3 Recreatie effecten.....	17
4.3.1 Wandelen.....	17
4.3.2 Sporten.....	18
4.4 Geen of minder gebruik.....	19
Hoofdstuk 5 – Conclusies	20
5.1 Conclusie.....	20
5.2 Reflectie.....	21
5.3 Aanbeveling.....	21
Hoofdstuk 6 – Literatuur	22 - 25
Bijlage 1: Enquête	26 -28
Bijlage 2: Uitwerking enquêtevraag ‘Reden voor geen (of minder) gebruik ‘Anders, namelijk...’	29
Bijlage 3: Uitkomsten statistische toetsen (SPSS tabellen)	30 - 32

Hoofdstuk 1: Inleiding

1.1 Aanleiding

Klimaatverandering heeft vele gevolgen. Het weer wordt extremer. Rivieren krijgen steeds hogere piek-afvoeren te verduren. Bedijken is niet langer de beste optie. Er dienen andere maatregelen gevonden te worden om met de gevolgen van klimaatverandering om te gaan. Langzamerhand is er een paradigmaverschuiving ontstaan. Een aantal cruciale veranderingen zijn de manieren van plannen. Reactief plannen maakt plaats voor anticipatief en adaptief plannen (De Roo en Voogd, 2007). Plannen als 'Ruimte voor de Rivier' komen hier uit voort. 'Stadsrand ontwikkeling Hoogeveen / Fluitenberg' maakt deel uit van dit veelomvattende plan. De doelen van dit specifieke project zijn het voorkomen van wateroverlast, het zuiveren van riooloverstort water en natuurontwikkeling en recreatie (Waterschap Reest en Wieden, 2014). Dit soort projecten zijn talrijk in Nederland, vooral bij de grote rivieren. Bij het plannen van deze ingrepen dient er rekening gehouden te worden met de fysieke en sociale leefomgeving. Kwaliteit van leven, of 'leefbaarheid' van de bewoners in het gebied speelt hierbij een rol.

Het fenomeen 'leefbaarheid' komt steeds meer in de belangstelling bij ruimtelijke planning. Planners en beleidsmakers zijn steeds meer op de hoogte van het belang van leefbaarheid bij inwoners en waarbij men rekening moet houden bij het maken van plannen (Leby & Hashim, 2010). Een woonplaats moet voldoen aan de dagelijkse behoeften van bewoners. Daarom is het voor de planners en beleidsmakers erg belangrijk dat zij het belang inzien van wat een leefomgeving 'leefbaar' maakt (Leby & Hashim, 2010).

Het Waterschap Reest en Wieden wil de noodzaak voor waterberging en afvalwaterzuivering combineren met het creëren van green space en mogelijkheden voor recreatie. Publieke green space geeft burgers een goede kans om te ontsnappen aan de dagelijkse routine en stressvolle omgevingen. Ze krijgen hier de kans op rust en de mogelijkheid om te recreëren (Bedimo-Rung et al., 2005 en Pryor et al, 2005).

Dit onderzoek zal zich focussen op welke effecten het project 'Stadsrandontwikkeling Hoogeveen / Fluitenberg' (figuur 1) heeft op de direct omgeving (Fluitenberg en Kinholt) met betrekking tot green space en recreatie. Deze twee factoren hebben effect op de leefbaarheid in deze omgeving. Het betreft hier een case-study maar de resultaten van het onderzoek zullen op meerdere plaatsen in Nederland van toepassing kunnen zijn.

Figuur 1: Stadsrandontwikkeling Hoogeveen / Fluitenberg (Waterschap Reest & Wieden, 2014)

De resultaten van het onderzoek zullen inzicht bieden in wat de effecten van green space en recreatie zijn op bewoners in de directe omgeving. Conclusies en bevindingen kunnen gebruikt worden bij soortgelijke projecten in andere delen van het land.

Dit onderzoek is niet alleen maatschappelijk maar ook wetenschappelijk relevant. Er is veel onderzoek gedaan naar wat het effect is van green space op de bewoners (Barton & Pretty, 2010., Kaplan & Kaplan, 1989., MacKerron & Mourato, 2013., Mayer, 2004., Frantz, 2004). Ook over de verschillende activiteiten met betrekking tot recreatie is veel geschreven (Ekkekakis, Hall, van Landuyt, Petruzello, 2000., Haskall et al, 2007., Hansmann, Hug & Seeland, 2007., ; Pretty et al, 2005). Daarnaast is er, vooral recent, veel over klimaatverandering en daarbij gepaard gaande waterproblematiek geschreven (Mendizabal et al, 2014., Roth & Winnubst, 2014., Stead, 2014). Echter, er wordt niet geschreven over hoe maatregelen ten behoeve van klimaatverandering gecombineerd kunnen worden met het verbeteren van de leefbaarheid door green space en recreatie.

Op de schaal van het project geeft Waterschap Reest en Wieden (2014) aan dat er nooit onderzoek heeft plaats gevonden over wat de effecten zijn geweest van het project op de plaatselijke bevolking. Op dit punt kan dit onderzoek een goede aanvulling zijn.

1.2 Probleemstelling

Doel van het onderzoek: resultaten van het onderzoek moeten inzicht brengen in wat toevoeging van green space en recreatie (door project Stadsrand ontwikkeling Hoogeveen / Fluitenberg) voor effect heeft op de leefbaarheid van bewoners in de directe omgeving (Fluitenberg en Kinholt).

Hoofdvraag (onderzoeksvraag):

“ Wat zijn de effecten van het project 'Stadsrand ontwikkeling Hoogeveen / Fluitenberg' met betrekking tot green space en recreatie voor bewoners in Fluitenberg en Kinholt? ”

Subvragen:

- 1. Wat is het verband tussen green space en leefbaarheid?*
- 2. Wat is het verband tussen recreatieve activiteiten en leefbaarheid?*
- 3. Hoe ervaren inwoners van Kinholt en Fluitenberg het projectgebied Stadsrand ontwikkeling Hoogeveen / Fluitenberg met betrekking tot green space?*
- 4. Hoe ervaren de inwoners van Kinholt en Fluitenberg het projectgebied Stadsrand ontwikkeling Hoogeveen / Fluitenberg met betrekking tot recreatie?*

1.3 Opbouw Thesis

De opbouw van de thesis is als volgt: In hoofdstuk 2 wordt het theoretisch kader besproken. In dit hoofdstuk zullen theorieën en concepten behandeld worden die voor dit onderzoek relevant zijn. Daarnaast wordt aangegeven hoe deze relevante theorieën en concepten in dit onderzoek gebruikt kunnen worden. In hoofdstuk 3 komt de methodologie van dit onderzoek aan de orde. Hier wordt de keuze voor de wijze van dataverzameling aangegeven en toegelicht. Hoofdstuk 4 behandelt de resultaten van enquête. Door middel van verzamelde data zal er antwoord worden gegeven op de verschillende deelvragen, met name de deelvragen 3 en 4. Hoofdstuk 5 betreft de conclusie, waar onderzoeksresultaten samengevat worden.

Hoofdstuk 2: Theoretisch kader

Dit hoofdstuk is opgedeeld in paragrafen. Deze zijn belangrijk om het theoretisch kader te kunnen begrijpen. 2.1 geeft de context van onderzoek weer door de begrippen 'place' en 'space' toe te lichten. Omdat het om een onderzoek gaat naar een natuurgebied en omdat natuur effect heeft op omgevingsleefbaarheid zal paragraaf 2.2 effecten van green space op de omwonenden behandelen. Vervolgens komt recreatie, wat ook een effect heeft op omgevingsleefbaarheid, aan bod in paragraaf 2.3. Het onderzoek spitst zich toe op hardlopen en wandelen als recreatieve activiteiten omdat dit de enige recreatieve mogelijkheden zijn in het gebied. Ter wille van overzichtelijkheid zijn in het theoretisch kader effecten van green space en recreatie apart genomen. Er dient opgemerkt te worden dat in werkelijkheid deze effecten min of meer samenhangen. Green space en recreatie zijn hier tevens onderdeel van het veel bredere begrip 'leefbaarheid'.

2.1 Space & Place

Een plek zonder speciale betekenis (space) kan een plek met een betekenis worden (place) (Hayden, 1995). Vooral als het gebied voorheen ontoegankelijk was voor publiek. Dit is het geval bij het recent ontwikkelde natuurgebied 'De Oude Kene'. Space is de fysieke leefomgeving zonder de betekenis die een persoon er aan geeft bijvoorbeeld water, groen, kunst en wandelpaden. Place is space maar dan met betekenis. Of, zoals Cresswell (2004) het verwoord: "space which people have made meaningful" (Cresswell, 2004: 7). Deze definitie zal ook in dit onderzoek gehanteerd worden. Hoe mensen een gebied ervaren en waarnemen wordt belangrijk bij sociale geografie. Het helpt ons te begrijpen waarom sommige plaatsen belangrijk zijn voor bepaalde menselijk activiteiten (Holloway and Hubbard, 2001). Vooral de directe omgeving lijkt te profiteren van dit recent ontwikkelde gebied. Planners en beleidsmakers dienen op de hoogte te zijn wat de gevolgen zijn van bepaalde gebiedsinrichtingen. Zij moeten weten hoe fysieke aanpassingen in de ruimte (space) effect kunnen hebben op hoe gebruikers het gebied ervaren (place). In dit onderzoek zal het effect van space en place kort meegenomen worden omdat het hier complexe begrippen betreft en het daarom tijdrovend is om dit uitvoerig te onderzoeken.

2.2 Green space effecten

Planners van het gebied 'de Oude Kene' hebben ervoor gekozen om het te ontwikkelen als natuur- en recreatiegebied. Aanwezigheid van natuur kan leefbaarheidseffecten hebben op de omgeving. Daarom behandelt dit onderzoek de effecten van natuur (green space) op het individu. Green space heeft een positief effect op het welzijn van omwonenden, zowel fysiek als mentaal. Onderzoek in Nederland heeft uitgewezen dat bewoners van buurten met veel green space gemiddeld een betere gezondheid hebben dan bewoners van buurten zonder green space (De Vries et al., 2003). Of dit ook zo ervaren wordt door respondenten zal onderzocht worden.

Veel onderzoeken behandelen de effecten van green space op de samenleving (Grahn & Stigsdotter, 2003., Wilson, (1993)., Kaplan & Kaplan, (1989)., Maas et al, 2009., Wood & Giles-corti, 2008.) MacKerron en Mourato (2013) sommen aspecten van green space op die een positief effect hebben op het individu namelijk: de afwezigheid van negatieve aspecten als vervuiling, de herstellende functie, sociale interactie en sporten. Groenewegen et al. (2006) noemen daarnaast nog toename van sociale veiligheid als gevolg van green space. Omdat het punt 'afwezigheid van negatieve aspecten' moeilijk te onderzoeken is bij een enquête is ervoor gekozen om dit aspect niet mee te nemen bij het onderzoek. Leidelmeijer (2012) stelt dat de sociale dimensie van leefbaarheid een van de meest bepalende onderdelen van leefbaarheid is. Quote: "*Variërend van 'vreedzame co-existentie' tot sociale cohesie; de wijze waarop bewoners met elkaar omgaan heeft een grote invloed op de leefbaarheid.*" (Leidelmeijder 2012, p1). De sociale dimensie wordt uitvoerig behandeld in dit onderzoek (sociale interactie, sociale veiligheid en sociale cohesie). Ook de herstellende functie wordt behandeld.

2.2.1 *Herstellende functie*

Green space heeft, zoals eerder benoemd, bepaalde leefbaarheidseffecten. Ten eerste zorgt voor een afname van stress en toenemende aandacht en alertheid (Wilson, 1993). Volgens Wilson (1993) komen de positieve effecten van green space door het evolutionaire proces. Volgens hem hebben mensen een innerlijk gevoel van verbondenheid met de natuur en organismen en de afhankelijkheid hiervan. Wilson (1993) noemt dit 'Biophilia'. De herstellende functie van de natuur noemt hij 'restorative quality' van de natuur. Hier is onderzoek naar gedaan in verschillende landen. Wat naar voren komt is dat mensen inderdaad natuur als de meest belangrijke manier zien om van stress af te komen (Grahn & Stigsdotter, 2003). Er wordt steeds meer empirisch onderzoek gedaan naar de herstellende functie van green space (Health Council of the Netherlands, 2004; Van den Berg, Hartig, & Staats, 2007). Deze onderzoeken gaven inderdaad aan dat mensen meer positieve affectieve, cognitieve en psychologische gevolgen ervaren bij natuur dan bij een stad. Kaplan & Kaplan (1989) stellen dat over het algemeen mensen die in een plaats leven met weinig green space vatbaarder zijn voor negatieve effecten van stress. Kaplan & Kaplan (1989) benadrukken het belang van green space in de directe omgeving op basis van deze bevindingen.

De toename van aandacht en alertheid, wat hierboven besproken is, speelt een belangrijke rol bij de 'restorative quality' van green space. Dit noemen Kaplan & Kaplan (1989) 'soft fascination'. De soft fascination zorgt ervoor dat men zich focust op de rust en niet op de onrust die men in zich heeft. Negatieve emoties en pessimistische gedachten verdwijnen naar de achtergrond (Parsons, 1991).

2.2.2 *Sociale interactie, saamhorigheid en veiligheid*

Een natuurlijke omgeving heeft, naast herstellende effecten, ook een positief effect op gedrag wat leidt tot betere fysieke en mentale gesteldheid door bijvoorbeeld sporten en sociale interactie (Barton en Pretty, 2010; Morris, 2003). Het projectgebied kan dienen als plaats voor sociale interactie. Dit kan effect hebben op de leefbaarheid in de wijk Kinholt en het dorp Fluitenberg. Dit zal onderzocht worden in dit onderzoek.

Sociale interactie heeft bewezen positieve gezondheidseffecten. Mensen die veel sociale interactie hebben met anderen blijken over het algemeen langer te leven (Kawachi et al., 1997) en zijn gezonder op zowel mentaal en fysiek vlak (Kawachi en Berkman, 2000; Leyden, 2003).

Maas et al (2009) suggereren dat green space de functie heeft van het versterken van gevoel van saamhorigheid door place attachment ('emotional involvement with places' (Hummon, 1992, p. 256) en place identity (hoe bepaalde fysieke elementen bijdragen aan een individu zijn identiteit (Proshansky et al., 1983).

Ook Wood en Giles-Corti (2008) benadrukken het gevolg van green space op sociale cohesie. Volgens hen draagt green space bij aan sociale cohesie, gevoel van saamhorigheid en gevoel van veiligheid, dit alles ten gevolge van het faciliteren van sociale interactie (Wood en Giles-Corti, 2008).

Groenewegen et al. (2006) voegen nog een dimensie toe aan de herstellende functie, sociale interactie en saamhorigheid, namelijk sociale veiligheid. Volgens hen kan dit voort komen uit het feit dat green space bijdraagt aan stemmingen van de mens. Perkins et al. (2011) bevonden namelijk dat een korte wandeling er voor kan zorgen dat een persoon minder last heeft van prikkelbare, sombere en boze stemmingen. Dit kan positief werken op het gevoel van veiligheid in het gebied (Kuo en Sullivan, 2006). Dit is ook van toepassing op wandelen als recreatieve activiteit (2.3.1).

2.3 **Recreatie effecten**

Naast green space speelt in het project gebied van Stadsrand ontwikkeling Hoogeveen / Fluitenberg het aspect van recreatie. Recreatie is een ruim begrip en overkoepelt tientallen verschillende activiteiten. Effecten van recreatie kunnen, zoals bij de inleiding van dit hoofdstuk aangegeven, deels voort komen uit effecten van green space. Dit onderzoek beperkt zich tot recreatie activiteiten die in het project gebied mogelijk zijn, namelijk 'wandelen' en 'sporten' (Hardlopen en fysieke oefeningen).

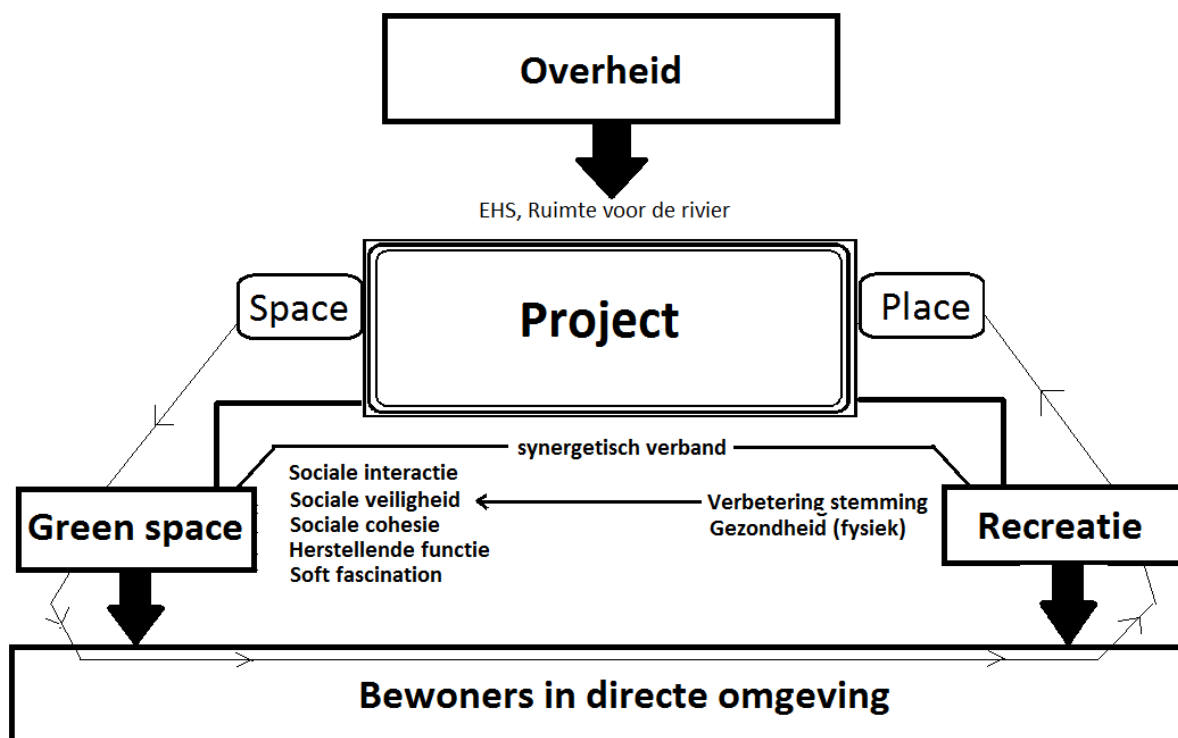
Er komt steeds meer bewijs dat de omgeving een rol speelt in het beïnvloeden van fysieke activiteit van personen (Jones, Bentham, Foster, Hillson & Panter, 2007). De beschikbaarheid van publieke green space voor recreatie kan een belangrijke plaats zijn voor mensen om te sporten en wandelen (Macintyre, Macdonald & Ellaway, 2008).

2.3.1 *Wandelen*

In het projectgebied zijn wandelroutes aangelegd. Johansen et al. (2011) geven aan dat effecten van een wandeltocht op het individu sterk afhangen van met wie respondenten wandelen. Dit is belangrijk om in de gaten te houden bij het analyseren van de data van dit onderzoek. Er kunnen namelijk verschillen zijn tussen mensen die het gebied alleen bezoeken of met meerdere mensen. Dit wordt meegenomen in de enquête. Ekkekakis, Hall, van Landuyt & Petruzello (2000) geven aan dat wandelen een erg populaire fysieke activiteit is vanuit gezondheidsperspectief en dat korte wandeling een positief effect heeft op het welzijn. Tevens raden welzijnsinstanties korte, minder intensieve, wandeling aan zodat mensen hun fysieke gezondheid op peil kunnen houden (Haskall et al., 2007). Perkins et al. (2011) bevonden dat een korte wandeling er voor kan zorgen dat een mensen minder prikkelbaar, somber of geïrriteerd (boos) zijn. Dit kan vervolgens leiden tot betere sociale veiligheid, iets wat Groenewegen et al (2006) ook bevonden. Wat voor rol sociale veiligheid speelt bij de leefbaarheid in het projectgebied en omgeving zal worden onderzocht in de enquête.

2.3.2 *Sporten (green exercise)*

Naast wandelen kan men in het gebied 'de Oude Kene' ook sporten (hardlopen en fysieke oefeningen). Het integreren van bewegen en sporten in het dagelijks leven is een bruikbare interventie bij een zittende levensstijl (Ziviani et al., 2006). Zoals eerder genoemd faciliteert green space het sporten (Barton en Pretty, 2010; Morris, 2003). Dit is in het onderzoeksgebied van toepassing. Hansmann, Hug & Seeland (2007) geven aan dat sporten in green space een synergetisch effect heeft. De combinatie van sporten en green space heeft een grotere optelsom dan de twee apart. Pretty et al. (2005) noemen dit 'green exercise'. Zij geven aan dat 'green exercise' (sporten in green space) effectiever is bij het verbeteren van mentale en fysieke gezondheid dan sporten in stedelijk gebied. Of respondenten dit synergetisch effect ook ervaren zal worden onderzocht.

Figuur 2: conceptueel model (eigen bron)

Toelichting:

Het model start bij de overheid. De overheid beslist over het wel of niet uitvoeren van een bepaald project. Redenen hiervoor kunnen 'Ecologische Hoofdstuctuur' of 'Ruimte voor de rivier' zijn. Het conceptueel model draait om het project. Het project kan een plek wat eerst space was veranderen in place. Dit komt door de percepties en ervaringen van bewoners in de omgeving. Dit geeft de dunne lijn aan.

Het project brengt green space en recreatie naar het gebied. Sociale interactie, sociale veiligheid, sociale cohesie, de herstellende functie en soft fascination zijn allemaal effecten van green space op de mens (bewoners in de directe omgeving van het projectgebied). Recreatie kan zorgen voor een betere stemming, wat kan leiden tot een verbetering van de sociale veiligheid in het projectgebied. Recreatie in green space kan een synergetisch verband hebben.

Hoofdstuk 3: Methodologie

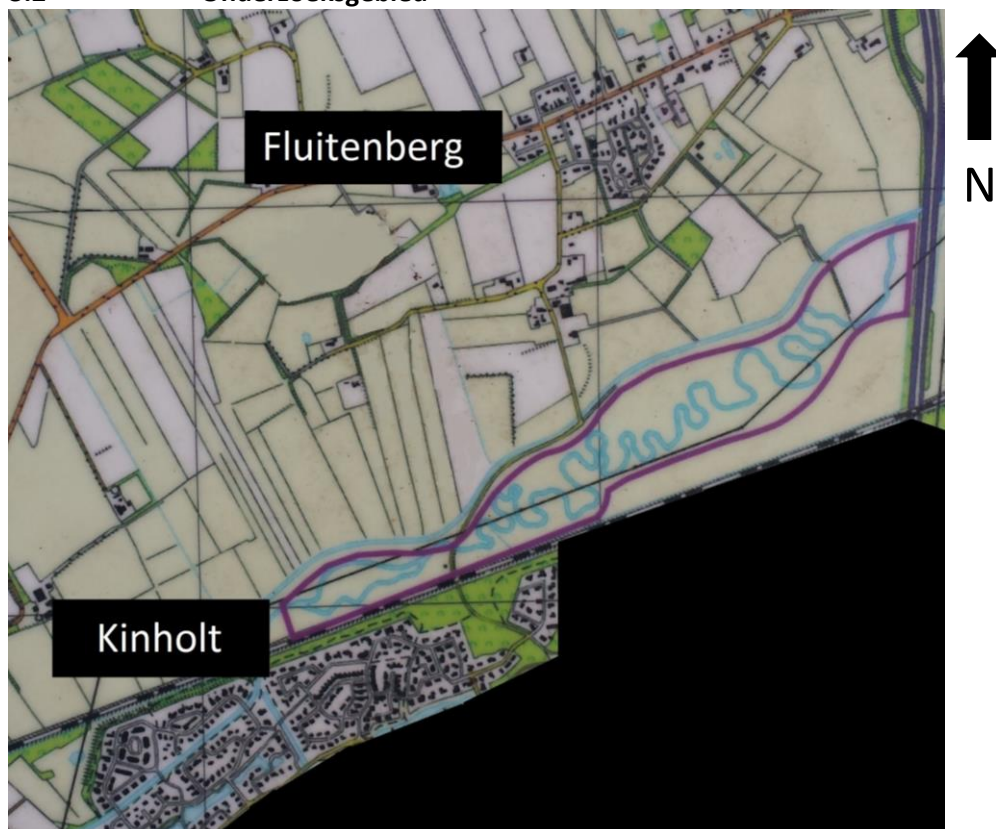
3.1 Onderzoeksmethode

De onderzoeksvraag is onderzocht door een kwantitatieve vorm van data verzameling, te weten enquêtes. Enquêteren is een onderzoeksmethode die geschikt is voor het verzamelen van kenmerken, houdingen en meningen van mensen (McLafferty, 2010). De drempel tot deelname is voor bewoners tevens lager dan bijvoorbeeld bij het houden van een interview (Parfitt, 2005). Er is data nodig van respondenten uit zowel Kinholt als Fluitenberg. Een diepte interview bij drie mensen zal te weinig data geven om te kunnen generaliseren voor het gebied en zijn bewoners. Dit onderzoek behandelt namelijk de meningen en percepties van respondenten voor een hele wijk of dorp. Vandaar de keuze voor kwantitatieve dataverzameling door middel van enquêtes. De vragen zijn zo genaamde 'fixed response questions' (Clifford et al, 2010). Door deze manier van vragen geeft de onderzoeker de respondent een aantal keuzes. Bijvoorbeeld: ik kom hier vooral voor de rust: helemaal mee eens, mee eens, neutraal, oneens, helemaal oneens. Hierbij zijn er tussen vijf tot zeven gradaties, omdat dit het beste werkt om de respondent een accuraat antwoord te laten geven (Clifford et al, 2010). Voordelen van deze manier van vragen is dat de onderzoeker de respondent een keuze biedt, wat het voor hem makkelijker maakt om de vraag te beantwoorden (Clifford et al, 2010). Daarnaast is het voor de onderzoeker makkelijker analyseren omdat alle gegevens binnen bepaalde categorieën liggen (Fink en Kosecoff, 1998). Een nadeel is dat deze manier van bevragen detail en persoonlijke standpunten mist. Er moet gegeneraliseerd worden. De onderzoeker dient dus, ten wille van tijd, deze manier van vragen te hanteren. Er zijn ongeveer twintig multiple choice vragen gesteld. Hierdoor is geprobeerd de bereidheid van respondenten om mee te werken te vergroten omdat twintig vragen weinig tijd van hen vraagt. De vragen zijn gericht op hoe het gebied gebruikt wordt, wat men mist in het gebied, waarom het gebied gebruikt wordt en er zal gevraagd worden naar het belang van het gebied voor de buurt en het individu. Op deze manier kan de onderzoeker inzicht krijgen in de verschillende percepties van respondenten in Kinholt en Fluitenberg. Vanwege de verschillen in aantal inwoners in Kinholt en Fluitenberg is er verhoudingsgewijs geënquêteerd. Veertien in Fluitenberg en 51 in Kinholt.

Bij het enquêteren is het belangrijk dat men weet dat het vertrouwelijke informatie is. De onderzoeker dient dus niet naar namen en adresgegevens te vragen (Desai & Potter, 2006). Wel dient hij aan te geven in welke wijk de enquête afgenomen is. Daarnaast moet hij respondenten de mogelijkheid bieden om op de hoogte te worden gebracht van het uiteindelijke onderzoeksresultaat. Dit zou kunnen bijdragen aan de bereidheid van respondenten om mee te werken.

De enquêtes zullen afgenomen worden in twee afzonderlijke gebieden, namelijk Kinholt en Fluitenberg (figuur 3.3). De onderzoeker is langs de deuren gegaan en heeft gevraagd of men mee wil werken aan een enquête voor een onderzoek aan de Rijks Universiteit Groningen. Hierbij wordt meteen uitleg gegeven over het onderzoek en het doel er van. Er is gekozen om langs te deuren te gaan omdat de onderzoeker zo zeker weet dat de persoon uit het onderzoeksgebied komt. Daarnaast hebben Kinholt en Fluitenberg geen duidelijke publieke plaats (supermarkt, gemeentehuis, bibliotheek) waar geënquêteerd kan worden.

3.2 Onderzoeksgebied

Figuur 4: Onderzoeksgebied en projectgebied (Reest en Wieden, Gemeente Hoogeveen)

Hierboven is een kaart te zien die ook in het gebied op een informatiebord te zien is. De paarse lijn geeft de grens van het natuurgebied 'De Oude Kene' aan. In het noorden bevindt zich het dorp Fluitenberg. Onderin bevindt zich de wijk 'Kinholt' in de stad Hoogeveen. Dit zijn de gebieden waar de respondenten vandaan komen. Het zwarte deel zijn wijken in Hoogeveen die buiten beschouwing zijn gelaten in dit onderzoek. Zoals ook de kaart aangeeft liggen de onderzochte gebieden direct aan het projectgebied.

3.3 Data-analyse

De verzamelde data wordt in SPSS geanalyseerd. Met behulp van staafdiagrammen wordt er een schematisch overzicht gemaakt van de antwoorden van respondenten. Zo zal in een oogopslag te zien zijn wat de percepties van respondenten over dit gebied zijn. De staafdiagrammen worden toegelicht.

Door middel van de Spearman correlatie wordt onderzocht of en hoe sterk variabelen met elkaar in verband staan. Hier wordt Spearman gebruikt omdat deze toets ranken gebruikt bij het toetsen. Normaliteits-eisen aan de data worden niet gesteld. De nulhypothese die bij deze toets geldt is: 'Er bestaat geen associatie tussen beide variabelen' (Norusis, 2012). Waar mogelijk en nodig wordt er een Somers D toets uitgevoerd om de significantie en correlatie te krijgen wanneer er een variabele als afhankelijk wordt gezien. Chi-kwadraat toetsen zijn hier niet mogelijk omdat, ook na samenvoegen van antwoordcategorieën, niet voldaan wordt aan de eisen van deze toets (Norusis, 2012).

Bij bepaalde resultaten wordt er een link gelegd met leeftijd in zowel Fluitenberg als Kinholt. Een kaart (gemaakt met ArcMap) van 5 leeftijdscategorieën wordt hiervoor ter ondersteuning gebruikt. Op de kaart is zowel Kinholt als Fluitenberg te zien. Elk gebied heeft zijn eigen staafdiagram (ook op de kaart weergegeven) waarin te zien is hoe de bevolking verdeeld is over de leeftijdscategorieën.

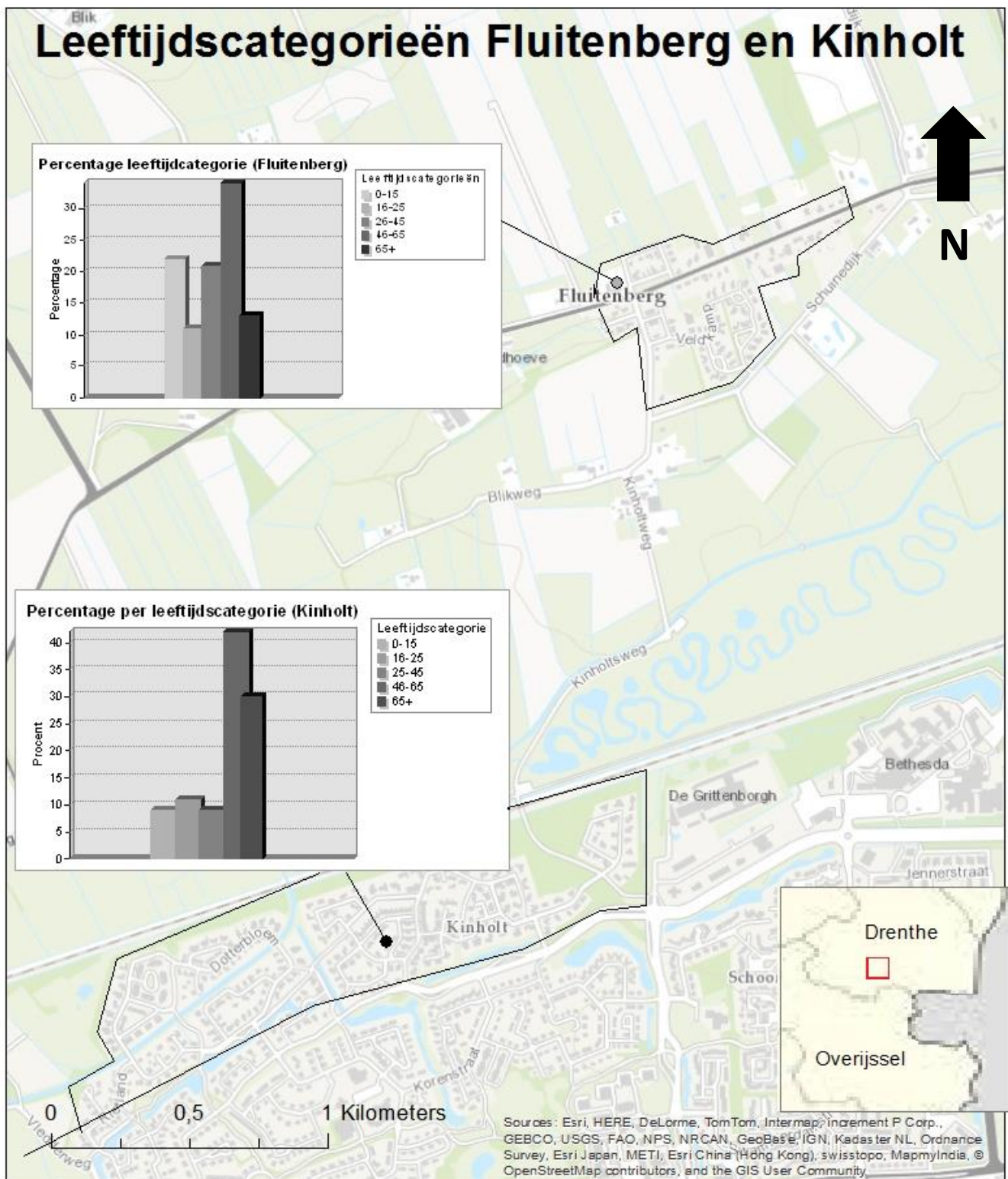
3.4 Positie van onderzoeker

De onderzoeker in dit onderzoek bevindt zich tussen insider en outsider. Hij is opgegroeid in de buurt van het onderzoeksgebied. Aan de andere kant betreft het hier een onderzoeker uit Groningen waardoor hij juist weer bij de 'outsider' kant terecht komt. De onderzoeker zit in dit geval tussen insider en outsider in. Dwyer en Buckle (2009) geven aan dat insider zijn het voordeel heeft dat respondenten eerder bereid zijn om mee te werken en specifiekere antwoorden te geven. De onderzoeker moet echter wel goed opletten dat hij de rol als onderzoeker en de rol als insider niet door elkaar haalt bij het enquêteren en analyseren van de data. Dit kan de onderzoeker bewerkstelligen door formele gesprekken aan te gaan en formeel en objectief blijven (identificeren als RUG-student). Asselin (2003) geeft aan dat een onderzoeker hier goed op dient te letten. Dit probleem met rollen kan volgens haar in elk onderzoek voorkomen maar het komt eerder voor in een onderzoek waar de onderzoeker bekend is met respondenten en met dat wat onderzocht wordt.

Het feit dat het hier een onderzoeker betreft die niet écht in het gebied woont kan het voordeel hebben dat hij objectiever kan zijn bij dataverzameling en data-analyse.

Hoofdstuk 4: Resultaten

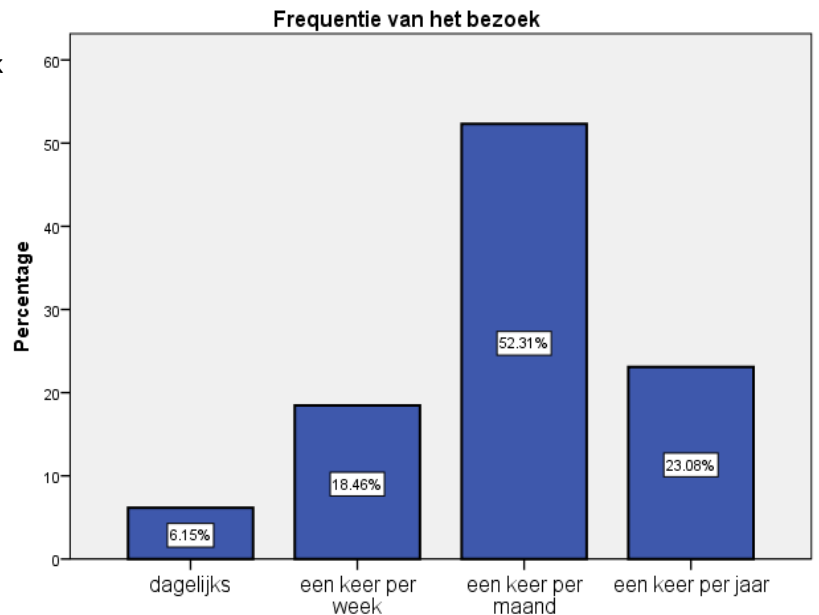
Het aantal respondenten voor dit onderzoek bedraagt 65. Hiervan komen 51 respondenten uit de wijk Kinholt en 14 uit het dorp Fluitenberg (kern)(CBS, 2008). Zie daarvoor ook de kaart (figuur 6). Genoemde significantie niveau's zijn op basis van de Spearmans Rho toets, tenzij anders aangegeven.

(Figuur 6: Kaart leeftijdspercentages op basis van 2012 gegevens (Kinholt en Fluitenberg) eigen bron)

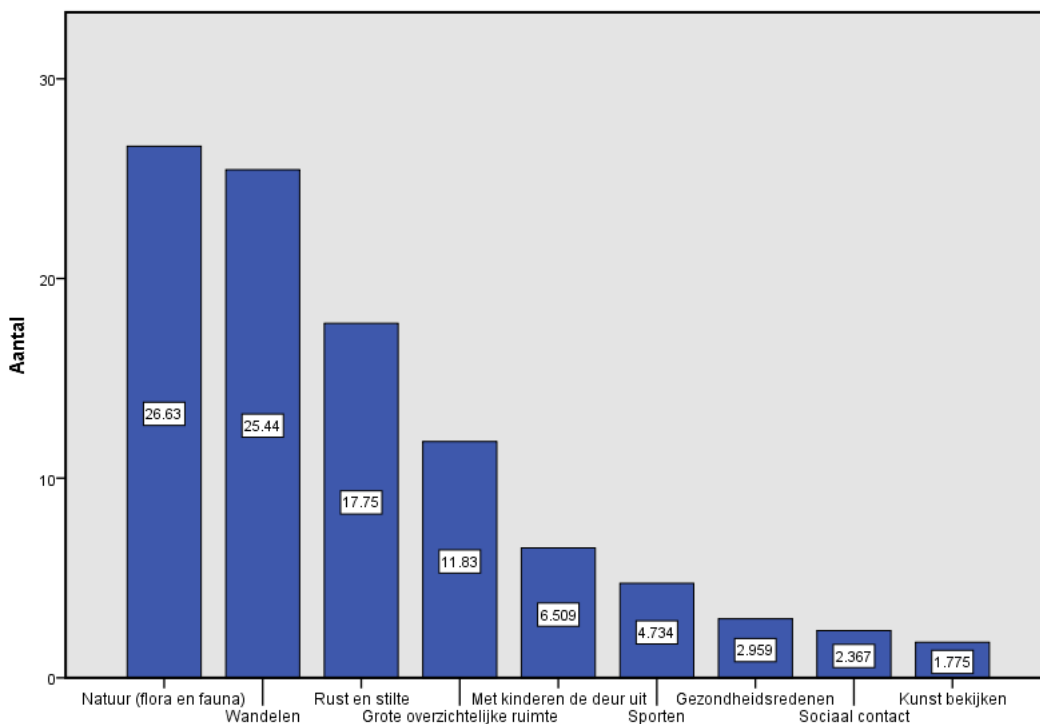
Kaart en staaldiagrammen zijn gemaakt met ArcMap 10. Basemap is eigendom van ESRI. Data uit staaldiagrammen zijn afkomstig van het Centraal Bureau van Statistiek op basis van gegevens uit 2012.

Respondenten is de vraag gesteld hoe vaak zij het gebied gemiddeld bezoeken. Dit is schematisch weergegeven in figuur 7. Een keer per maand springt met 52,3% ver boven de andere frequenties uit. Een keer per week en een keer per jaar worden respectievelijk 18,5% en 23,1% aangegeven. Mensen die het gebied dagelijks bezoeken zijn in de minderheid met 6,2%. Wat precies de reden is van deze uitslag is onduidelijk en kan bij eventueel toekomstig onderzoek onderzocht worden.

Figuur 7: Frequentie van het bezoek

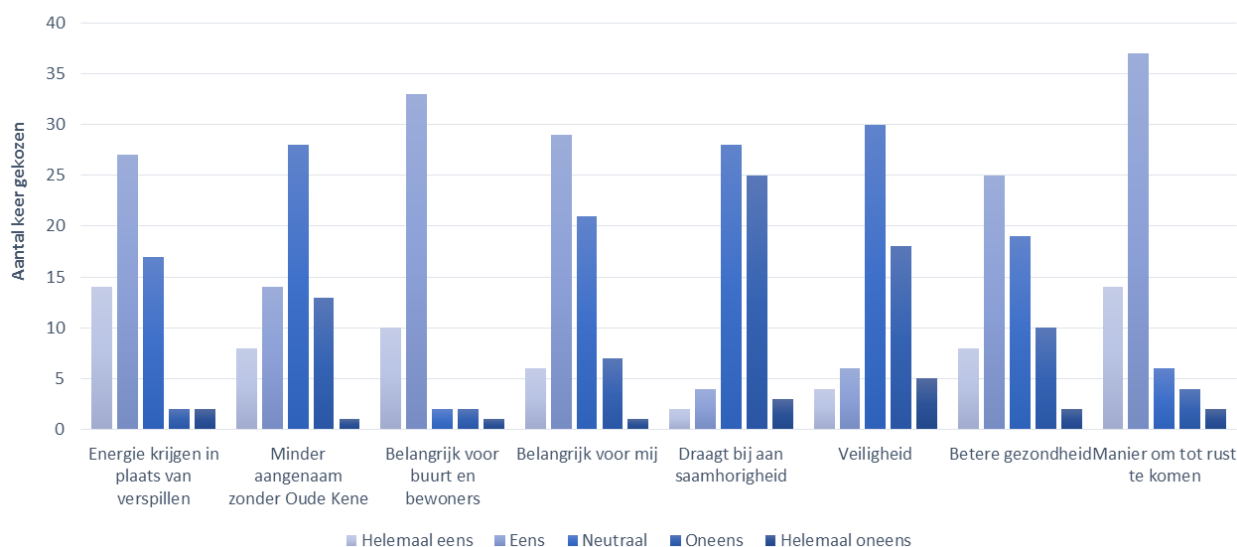
Redenen voor gebruik

Figuur 8: Redenen voor gebruik van het gebied

De enquête behandelt tevens de reden voor het gebruik van het gebied 'de Oude Kene'. Hieronder in figuur 8 is te zien hoe vaak deze redenen aangekruist zijn. Wat duidelijk wordt is dat respondenten vooral voor de natuur, het wandelen en de rust en stilte naar dit gebied gaan.

Stelling-vragen

Figuur 9: Stelling vragen gecombineerd

4.1 Space & Place

Resultaten van dit onderzoek geven slechts globaal weer in hoeverre het gebied 'De Oude Kene' een place betreft. Het gebied is voor de meeste respondenten die het gebied gebruiken belangrijk (figuur 9) wat betekent dat het voor de meesten een gebied is waar een bepaalde waarde aan gehecht wordt (Cresswell, 2004) en dus een 'place' is. Op basis van deze resultaten is dit echter moeilijk duidelijk aan te geven.

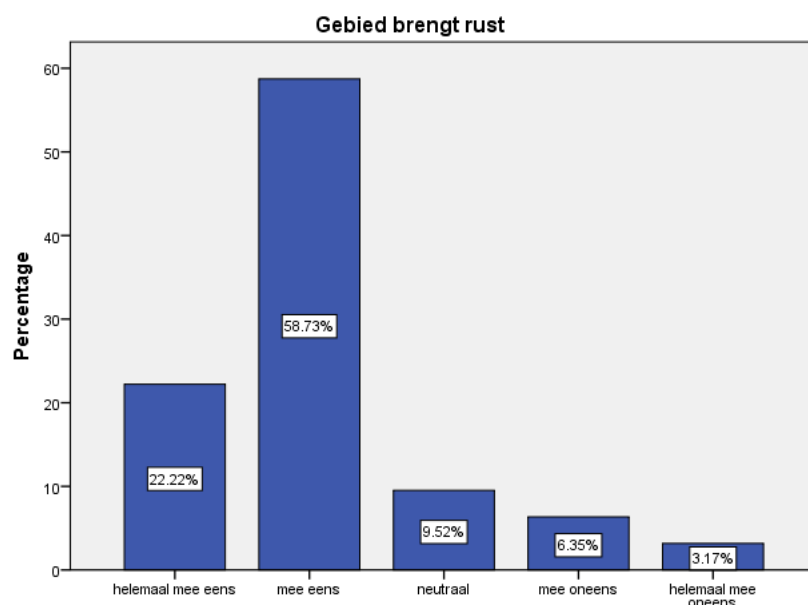
4.2 Green space effecten

Veel onderzoeken behandelen de effecten van green space op de samenleving (Grahn & Stigsdotter, 2003; Wilson, 1993; Kaplan & Kaplan, 1989; Maas et al, 2009; Wood & Giles-corti, 2008.) In figuur 9 zijn de antwoorden van de 'stelling-vragen' te zien. Hieruit is te zien dat bijna 30 respondenten aangeven dat het gebied belangrijk voor hen is. Daarbovenop nog zes die het zelfs helemaal eens zijn met de stelling. Dit is vergeleken met de 'oneens' en 'helemaal oneens' categorieën erg hoog. Dit kan er op duiden dat het gebied 'de Oude Kene' het voor respondenten een place (Hayden, 1995) geworden is. Er wordt waarde aan de plek gebonden. Of, zoals Cresswell (2004) het verwoordt: "space which people have made meaningful" (Cresswell, 2004: 7). Hieronder worden bevindingen met betrekking tot green space behandeld op basis van onderzoeksresultaten uit Hoogeveen en Fluitenberg.

4.2.1 Herstellende functie

Zoals de staafdiagram hiernaast ook laat zien (figuur 11) is het duidelijk dat respondenten het eens zijn met de stelling: 'Dit gebied geeft mij een manier om tot rust te komen'. 'Helemaal eens' en 'mee eens' vormen met ruim 80% de sterke meerderheid. De 'oneens' en 'helemaal oneens' zijn sterk onder vertegenwoordigd met samen een kleine 10%. Dit bevestigt wat Wilson (1993) en (Grahn & Stigsdotter, 2003) bevonden.

Figuur 11: uitslag stelling 'Dit gebied geeft mij een manier om tot rust te komen'

Met de Spearmans Rho wordt duidelijk dat er een verband bestaat tussen de reden rust en stilte en in hoeverre het gebied voor de respondent energie oplevert. Het verband is namelijk significant 0,002 ($p < 0.01$) met een zwak positief verband van 0,386. Hoe vaker een respondent als reden rust en stilte heeft hoe vaker men het eens is met de stelling dat het gebied energie oplevert in plaats van verspilt.

Ook de reden om het gebied te bezoeken vanwege de natuur heeft een verband met in hoeverre dit voor de respondent energie oplevert (in plaats van verspilt). De significantie is namelijk 0,042. De correlatie is 0,259 wat duidt op een zwak positief verband. De natuur, de rust en de ruimte houden dus verband met of het gebied een respondent energie oplevert, iets wat Wilson (1993) en (Grahn & Stigsdotter, 2003) ook bevonden. Figuur 10 geeft de uitkomsten schematisch weer.

Variabelen	Statistische toets	Significantie	Correlatie
Reden gebruik: rust en stilte <> Levert energie op	Spearmans Rho	0.002**	0.386
Reden gebruik: natuur <> Levert energie op	Spearmans Rho	0.042*	0.259

* Significantie bij 0,05 (two-tailed)
** Significantie bij 0,01 (two-tailed)

Figuur 10: uitslag van statistische toetsen voor 'herstellende functie'

4.2.2 Sociale interactie, saamhorigheid en sociale veiligheid

In figuur 8 is te zien dat sociaal contact erg laag scoort in dit onderzoek, wat opvallend te noemen is. Wood en Giles-Corti (2008) geven namelijk aan dat green space zorgt voor meer sociaal contact. In dit onderzoek blijkt dit van ondergeschikt belang vergeleken met andere redenen om dit gebied te gebruiken. Ook is er geen sprake van een verband tussen de frequentie van het bezoek en of de respondenten het gebied bezoeken met als reden 'sociaal contact'. De Spearmans Rho geeft hier namelijk een significant verband aan (0,665 bij $P < 0,05$). Deze bevindingen spreken bevindingen van Wood en Giles-corti (2008) dus tegen. Leidelmeijer (2012) stelt ook dat de sociale dimensie van leefbaarheid een van de meest bepalende onderdelen van leefbaarheid is. Quote: "Variërend van 'vreedzame co-existentie' tot sociale cohesie; de wijze waarop bewoners met elkaar omgaan heeft een grote invloed op de leefbaarheid." (Leidelmeijder 2012, p1). Ook dit blijkt niet van toepassing te zijn bij dit onderzoek. Dit is deels te zien aan de antwoorden van respondenten bij de vraag waarom men het gebied gebruikt. In figuur 8 is te zien dat sociaal contact van zeer ondergeschikt belang is bij respondenten. Het betreft hier vooral een gebied waar men kan wandelen en kunnen genieten van de rust, stilte, flora en fauna.

Het verband tussen de stemming van de respondent na gebruik van dit gebied en het gevoel van saamhorigheid is significant. De Somers D toets (saamhorigheid afhankelijk) geeft een zwak (0,386) significant (0,001) verband aan. Deze gegevens duiden er op dat wat Groenewegen et al. (2006) vonden ook sprake van is in dit onderzoek. Er is inderdaad verband tussen ervaring van saamhorigheid naar aanleiding van een wandeling.

Groenewegen et al. (2006) bevonden dat green space een positief effect heeft op de stemmingen van de mens, hetgeen zou leiden tot verbetering van het gevoel van veiligheid en saamhorigheid. De stelling 'na een wandeling voel ik mij minder prikkelbaar, somber of geïrriteerd' geeft 46,5% van de respondenten aan het hier helemaal mee eens of mee eens te zijn. 37% geeft aan hier neutraal in te staan. Bijna 15% geeft aan het hier oneens of helemaal oneens mee te zijn. Deze bevindingen geven aan dat voor bijna de helft van de respondenten het inderdaad van toepassing is dat zij door gebruik te maken van dit gebied minder last hebben van negatieve stemmingen als prikkelbaarheid, somberheid en/of frustratie. Frequentie van het bezoek houdt geen verband met deze waarneming omdat de Spearmans Rho geen significant verband aantoond. De stemming van de respondent door

gebruik van dit gebied houdt verband met het gevoel van veiligheid. De Spearman correlatie geeft namelijk een significant verband aan en de correlatie is 0,499 wat duidt op een zwak positief verband (figuur 12). Hoe beter de stemming van de respondenten hoe meer gevoel van veiligheid men ervaart. Door middel van de Somers D wordt duidelijk dat als veiligheid de afhankelijke variabele is ook hier een significant verband aangetoond wordt met een correlatie van 0,417. Groenewegen et al (2006) bevonden dit ook. Volgens hen leidt een betere stemming tot minder criminaliteit en vandalisme, wat zorgt voor een beter gevoel van veiligheid in een gebied.

4.3 Recreatie effecten

Naast green space spelen in stadsrandzone Hoogeveen / Fluitenberg ook de effecten van recreatie. Effecten van recreatie kunnen dus deels voort komen uit effecten van green space. Hier wordt vooral gekeken naar wat de activiteit op zich kan bijdragen aan leefbaarheid. Dit onderzoek beperkt zich tot recreatie activiteiten die in het project gebied mogelijk zijn, namelijk 'Wandelen' en 'Sporten' (hardlopen, fysieke oefeningen).

4.3.1 Recreatie (Wandelen)

Perkins et al (2011) stellen dat een korte wandeling en het gevoel van veiligheid in de buurt vergroot. Volgens hen zorgen namelijk de positieve effecten van een korte wandeling voor vermindering van negatieve stemmingen (prikkelbaar, geïrriteerd, boos). Dit geldt ook in dit onderzoek. Er is een zwak positief verband (0,499) tussen de stemming van de respondent door een wandeling en het gevoel van veiligheid in de buurt. Het verband is namelijk significant (0,000). Er bestaat geen verband tussen of een respondent het liefst alleen loopt en in hoeverre dit energie oplevert (0,829 significantie). Ook tussen of een respondent het liefst alleen loopt en of het hem rust brengt is een significantie niveau van 0,290 wat er op wijst dat er geen verband is. Dit contrasteert met de bevindingen van Johansen et al (2011) dat hoe een persoon de positieve effecten van natuur ervaart sterk afhangen van of ze alleen of met anderen lopen. Hoe dit kan dient verder onderzocht te worden.

De categorie gezondheidsredenen (fysiek) is weinig gekozen (figuur 8). Bij de stelling: 'Ik wandel omdat dit goed is voor mijn gezondheid' geeft echter 75% van de wandelaars aan het hier helemaal mee eens of mee eens te zijn. Dit is tegenstrijdig, waardoor het lastig is om hier conclusies aan te verbinden. Ekkekais, Hall, van Laduyt & Petruzello (2000) en Haskall et al. (2007) bevonden dat een wandeling zeer goed is voor de gezondheid.

Figuur 12, op de volgende pagina, geeft schematisch de uitslag van de hierboven gebruikte statistische toetsen weer.

Variabelen	Statistische toets	Significantie	Correlatie
Stemming van respondent door wandeling <> gevoel van veiligheid	Spearman's Rho	0.000**	0.499
Stemming van respondent <> gevoel van saamhorigheid	Somers D	0.001*	0,403
Stemming van respondent door wandeling <> gevoel van veiligheid (afhankelijke)	Somers D	0.000*	0.417
Respondent loopt liefst alleen <> Levert energie op	Spearman's Rho	0.829*	<i>n.v.t</i>
Respondent loopt liefst alleen <> Brengt gevoel van rust	Spearman's Rho	0,290*	<i>n.v.t</i>

* Significantie bij 0,05 (two-tailed)

** Significantie bij 0,01 (two-tailed)

Figuur 12: uitslag van statistische toetsen voor 'wandelen'

4.3.2 Recreatie (sport)

Van de 15 mensen die aangegeven hebben te sporten in het gebied zijn er 11 helemaal eens of eens met de uitspraak dat sporten in de natuur effectiever is. Twee staan hier neutraal in en twee zijn het hier mee oneens. Op basis van deze uitslag zou je kunnen stellen dat wat Hansmann, Hug & Seeland (2007) stellen ook in dit gebied van toepassing is. Mensen lijken inderdaad aan te geven dat sporten in de natuur een synergetisch effect heeft. Echter is een steekproef van 15 personen te klein om hier een duidelijk conclusie aan te verbinden.

Van de 15 respondenten geven er 11 aan dat dit gebied sporten faciliteert. Twee respondenten staan hier neutraal in. Ook dit lijkt te stroken met wat Barton en Pretty (2010) en Morris (2003) stellen.

Ook hier geldt: om hier duidelijke uitspraken over te doen dient de steekproef groter te zijn.

Alle 15 respondenten sporten het liefst in de natuur. Alle antwoorden lagen bij de categorie 'eens' en 'helemaal eens'.

43% van de respondenten uit Fluitenberg gebruiken het gebied voor het sporten. In Kinholt is dit maar 18%. Dit kan met de leeftijd te maken hebben. In Fluitenberg is de populatie gemiddeld jonger. Dit is te zien op de kaart in figuur 6.

4.4 Geen of minder gebruik

Tenslotte werd respondenten nog de vraag gesteld of men minder gebruik maakt van het gebied dan ze zouden willen, of wat de reden is dat ze het gebied überhaupt niet bezoeken.

24 van de 65 respondenten gaven aan het gebied minder te gebruiken dan ze zouden willen. Twaalf hiervan gaven aan soms geen tijd te hebben. Zes gaven aan dat andere gebieden aantrekkelijker zijn. Twee gaven aan niet in staat te zijn om het gebied te kunnen bezoeken. 'Afstand tot het gebied' en 'geen behoefte aan deze manier van vrijetijdsbesteding' zijn niet aangegeven.

In figuur 13 geeft een overzicht van wat er geantwoord is in de categorie 'anders'. De antwoorden zijn gethematiseerd. De letterlijke antwoorden zijn te vinden in de bijlage (bijlage 2).

Thema	Aantal keren schriftelijk genoemd
<i>Achterstallig onderhoud (hoog gras)</i>	4 keer
<i>Verkeer-kinholtsweg (veiligheid en geluid)</i>	3 keer
<i>A28 Snelweg (geluid)</i>	2 keer
<i>Elektriciteitsmast</i>	2 keer
<i>Onaantrekkelijk</i>	1 keer
<i>Vuilstort op parkeerplaats</i>	1 keer

(**Figuur 13:** redenen voor minder, of geen gebruik van het gebied 'anders namelijk...' antwoordcategorie)

Duidelijk wordt dat vooral het achterstallig onderhoud wordt genoemd. Daarnaast vormt de Kinholtsweg een storende factor in het gebied vanwege gevaarlijke snelheden en geluidsoverlast. Opvallend is dat het spoor, wat de complete zuidelijke grens van het natuurgebied vormt, niet genoemd wordt terwijl er zes treinen (of meer) per uur langs komen.

Hoofdstuk 5: Conclusie

5.1 Conclusie:

Een recent ontwikkeld natuurgebied, 'de Oude Kene', is onderdeel van een groter project genaamd 'Stadrandontwikkeling Hoogeveen / Fluitenberg'. Het gebied vormt zowel een publiek natuurgebied als een manier om wateroverlast van het Oude Diep te beperken (Reest en Wieden, 2014). De ontwikkeling van dit gebied heeft effecten op omgevingsleefbaarheid.

Voor bewoners van Kinholt en Fluitenberg betreft 'de Oude Kene' een gebied wat vooral maandelijks bezocht wordt. Zij bezoeken het gebied vooral vanwege de natuur, de mogelijkheid om te wandelen en de rust en ruimte die ze er vinden. Men ziet het als een gebied wat vooral belangrijk is voor de buurt, maar ook op individuele schaal wordt het als 'belangrijk' gekenmerkt. Desondanks deze uitslagen vindt men het niet minder aangenaam wonen zonder het gebied.

'De Oude Kene' is een natuurgebied. Green space heeft bepaalde onderzochte effecten op leefbaarheid. Zo heeft het een 'herstellende functie' (Wilson, 1993). Dit onderzoek wijst uit dat dit ook in Fluitenberg en Kinholt geldt. Het levert bezoekers energie op en men komt er tot rust. Vragen over in hoeverre men energie krijgt en tot rust komt houden allebei verband met de keuze om het gebied te bezoeken vanwege de natuur. Daarnaast ziet men het als een gebied om een betere lichamelijke gezondheid te krijgen. De Vries et al. (2003) stellen dat dit een effect van green space is. Natuur blijkt geen drijfveer voor sociale interactie en daaruit voortvloeiende saamhorigheid, iets wat Wood en Giles-Corti (2008) wel bevonden hadden. Een wandeling in dit gebied zorgt voor een betere stemming. Dit houdt verband met de sociale veiligheid die hier ervaren wordt, wat strookt met bevindingen van Groenewegen et al. (2006).

Naast green space is er in het gebied sprake van het effect van recreatieve activiteiten. Er wordt vooral gewandeld in het gebied. Deze wandelingen zorgen in dit gebied voor een betere gevoel van veiligheid, iets wat Perkins et al (2011) ook bevonden. Of een respondent het liefst alleen loopt houdt geen verbanden met het krijgen van energie of het tot rust komen, wat contrasteert met bevindingen van Johansen et al. (2011).

Het gebied blijkt voor sporters van belang. Zij geven aan dat sporten in groene ruimte effectiever is dan in de stad. Tevens vinden ze dat het gebied 'de Oude Kene' sporten faciliteert, iets wat Barton en Pretty (2010) en Morris (2003) ook stellen.

Het gebied 'de Oude Kene' blijkt soms minder gebruikt te worden dan men zou willen. Hoofdredeken zijn de snelweg, hoogspanningsleidingen en de drukke Kinholtsweg. Het onderhoud (hoog gras) van het gebied blijkt ook een reden van minder gebruik. Opvallend is dat het spoor, wat de complete zuidelijke grens van het natuurgebied vormt, niet genoemd wordt.

5.2 Reflectie

Omdat respondenten niet in het gebied waren op het moment van afname van de enquête dient hier rekening gehouden te worden met het bias-effect van het geheugen. Respondenten kunnen zich de ervaring in het projectgebied van stadsrandzone Hoogeveen / Fluitenberg tijdens afname van de enquête anders herinneren dan hoe ze zich er op het moment van bezoek bij voelden (Cooper, 1998).

Wat ook meegenomen dient te worden bij resultaten van het onderzoek is het feit dat er bij dit onderzoek geen rekening is gehouden met het ontwerp van de green space in kwestie. Elementen uit dit ontwerp kunnen bijvoorbeeld zitplaatsen en parkeerplaatsen zijn. Wat Thompson (2013) aangeeft is dat deze elementen voor bepaalde bevolkingsgroepen en/of leeftijdsgroepen zeer belangrijk kunnen zijn (bijvoorbeeld ouderen). Bij een eventueel vervolg op dit onderzoek zullen deze design elementen ook besproken kunnen worden.

Leeftijd per respondent is niet meegenomen in dit onderzoek. Het kan echter wel een rol spelen bij hoe men het gebied gebruikt en hoe men de effecten ervan ervaart.

Ook het contrast tussen de twee vragen over gezondheid zal verder uitgediept moeten worden in eventuele toekomstige onderzoeken. Er kan gezocht worden naar waarom gezondheid zo weinig is aangegeven bij de ene vraag maar toch zo belangrijk blijkt bij de andere vraag en wat in dit geval als leidend gezien moet worden.

In dit onderzoek zijn vooral respondenten opgenomen die gebruik maken van het gebied. Vanwege tijd is er gekozen om vooral te gaan voor de 'te analyseren' enquêtes. Respondenten die geen gebruik maken van het gebied slaan namelijk bijna alle vragen over. Resultaten uit dit onderzoek zijn daarom vooral afkomstig van respondenten die het gebied gebruiken. Hier dient rekening mee te worden gehouden bij resultaten en conclusies in dit onderzoek. Bij een volgend onderzoek kan er meer aandacht besteed worden aan waarom mensen juist niet naar dit gebied gaan.

Vanwege complexiteit van de begrippen 'Space en Place' is er gekozen voor een zeer globale en korte behandeling tijdens dit onderzoek. Ook deze begrippen kunnen uitvoeriger aan bod komen in eventueel toekomstig onderzoek.

Wat betreft de enquête hadden er antwoordcategorieën toegevoegd moeten worden bij vraag 2 (zie bijlage 1). Nu moesten respondenten soms noodgedwongen een keuze maken terwijl hun bezoekfrequentie tussen twee categorieën in lag.

Daarnaast bleek vraag 20 (zie bijlage 1) onduidelijk. De vraag klopt wel maar respondenten moeten de vraag vaker lezen om hem te begrijpen.

5.3 Aanbevelingen

Op basis van de resultaten is te zien dat het natuurgebied 'de Oude Kene' van toegevoegde waarde is voor de wijk Kinholt en het dorp Fluitenberg. Echter vanwege storende factoren in het landschap zoals de snelweg, de Kinholtsweg en de elektriciteitsmasten is het gebruik minder. Ook het onderhoud blijkt hier een aandeel in te hebben. Dit zou meegenomen kunnen worden bij soortgelijke projecten in Nederland.

Hoofdstuk 6: Literatuurlijst

Asselin, M. E. (2003). Insider research: Issues to consider when doing qualitative research in your own setting. *Journal for Nurses in Staff Development*, 19 (2), pp. 99-103

Barton, J., Pretty, J. (2010). What is the best dose of nature and green exercise for improving mental health? A multi-study analysis. *Environmental Science and Technology*, 44 (10), pp. 3947–395

Bedimo-Rung, A.L., Mowen, A.J., Cohen, D.A. (2005). The significance of parks to physical activity and public health: A conceptual model, *American Journal of Preventive Medicine*, 28, pp. 159-168

Berg, A. Van den, Maas, J., Verheij, R. , Groenewegen, P. (2010). Green space as a buffer between stressful life events and health. *Social Science & Medicine*, 70 (8), pp. 1203–1210

CBS: Centraal Bureau voor de Statistiek (2008) CBS. Geraadpleegd op 01-12-2014 via <http://cbs.nl/>. Den Haag, gemeente Den Haag

Clifford, C., French, S., Valentine, G. (2010). *Key Methods in Geography*, second edition, Sage, London

Cooper, C. (1998). *Individual differences*, London, Arnold

Cresswell, T. (2004) *Place: a short introduction*. Oxford, Blackwell Publishing

Desai, V., Potter, R. (2006). *Doing Development Research*, London, Sage

Dwyer, S., Buckle, J. (2009). The Space Between: On Being an Insider-Outsider in Qualitative Research, *International Institute for Qualitative Methodology*, 8, pp. 57 -62

Ekkekakis, P., Hall, E.E., van Landuyt, L.M., & Petruzello, S.J. (2000). Walking in (affective) circles: Can short walks enhance affect? *Journal of Behavioral Medicine*, 23 (3), pp. 245–275

Fink, a., Kosekoff, J. (1998). *How to conduct surveys: a step-by-step guide* (2e editie). Thousand Oaks, Sage

Grahn, P., Stigsdotter, U.A. (2003). Landscape planning and stress. *Urban Forestry and Urban Greening*, 2 (1), pp. 1–18

Giuliani, M., Ferrara, F., Barabotti, S. (2003). *One attachment or more?* Ashland, OH, Hogrefe & Huber

Haskell, W.L., Lee, I.-M., Pate, R.P., Powell, K.E., Blair, S.N., Franklin, B.A. et al. (2007). Physical activity and public health: Updated recommendation for adults from the American College of Sports Medicine and the American Heart Association, *Circulation*, 116 (9), pp.1081-1093

Hayden, D. (1995). *The Power of Place, Urban landscapes as Public History*. , Cambridge, MIT Press

Hansmann, R., Hug, S.-M., Seeland, K. (2007). Restoration and stress relief through physical activities in forests and parks, *Urban Forestry & Urban Greening*, 6, pp 213-225

Haq, S.A. (2011). Urban Green Spaces and an Intergrative Approach to Sustainable Environment, *Journal of Environmental Protection*, 2, pp. 601-608

Health Council of the Netherlands. (2004). Nature and health. The influence of nature on social, psychological and physical well-being. Geraadpleegd op 13-01-2015 via <http://www.gr.nl>. Den Haag: Health Council of the Netherlands

Heylen, K. (2006). Liveability in social housing: Three case-studies in Flanders. *ENHR conference "Housing in an expanding Europe: Theory, policy, participation and implementation"*, Government Malaysia

Holloway, L., Hubbard, P. (2001). *People and Place: the extraordinary geographies of everyday life*. Dorchester, Dorset Press

Hummon, D. M. (1992). *Community attachment: local sentiment and sense of place*. New York, Plenum

Johansen, M., Hartig, T., Staats, H. (2011). Psychological Benefits of Walking: Moderation by Company and Outdoor Environment, *Applied psychology: health and wellbeing*, 3 (3), pp. 261-280

Jones, A.P., Bentham, G., Foster, C., Hillsdon, M., Panter, J. (2007). Tackling Obesities: Future choices – Obesogenic environments – Evidence review, *Government Office for Science*

Kaplan, R. , Kaplan, S. (1989). *The experience of nature. A psychological perspective*. Cambridge, New York, University Press

Kawachi, I., Kennedy, B.P., Lochner, Prothrow-Stith, D., (1997). Social capital, income inequality, and mortality, *American Journal of Public Health*, 87 (9), pp. 1491-1498

Kawachi, I., Berkman, L., (2000). *Social cohesion, social capital, and health*. Oxford, Oxford University Press

Koene, T. (2013). Quality of space: internationally valued or merely contextual? *Master Thesis Environmental and Infrastructure planning*, University of Groningen

Kuo F.E., Sullivan, W.C. (2001) Environment and crime in the inner city: Does vegetation reduce crime? *Environment & Behavior*, 33, pp. 343–367

Leby, J., Hashim, A.H. (2010). Liveability Dimensions and Attributes: Their Relative Importance in the Eyes of Neighbourhood Residents. *Journal of Construction in Developing Countries*, 15 (1), pp. 67–91

Leidelmeijer, K. (2012) *Buurtparticipatie en Leefbaarheid*. P21540. Amsterdam: RIGO Research en Advies BV.

Leyden, K.M. (2003). Social capital and the built environment: the importance of walkable neighbourhoods, *American Journal of Public Health*, 93 (9), pp. 1546-1551

Maas, J., Dillen, S. M. E., Verheij, R.A., Groenewegen, P.P. (2009). Social contacts as a possible mechanism behind the relation between green space and health. *Health & Place*, 15, pp. 586-595

- Macintyre, S., Macdonald, L., Ellaway, A. (2008). Lack of agreement between measured and self-reported distance from public green parks in Glasgow, Scotland, *International Journal of Behavioural Nutrition & Physical Activity*, 5, p 26
- MacKerron, G., Mourato, S. (2013). Happiness is greater in natural environments. *Global Environmental Change*, 23 (5), pp. 992-1000
- McLafferty, S. L. (2010). Conducting Questionnaire Surveys. In Clifford, N., French, S. & Valentine, G. (Red.), *Key Methods in Geography*, pp. 77-88. London, Sage Publications Ltd.
- Mayer, F. S., Frantz, C. M. (2004). The connectedness to nature scale: A measure of individuals' feeling in community with nature. *Journal of Environmental Psychology*, 24, pp. 503–515
- Mendizabal, M., Sepulveda, J., Torp, P. (2014). Climate change impact on flood events and its consequences on human in Deba River, *International Journal of Environmental Research* , 8 (1), pp. 221-230
- Ministerie van Economische Zaken (2012), *Groot Project Ecologische Hoofdstructuur*, 6^e voortgangsrapportage
- Ministerie van Verkeer en Waterstaat (2006). *Planologische Kernbeslissing Ruimte voor de Rivier, Investeren in veiligheid en vitaliteit van het rivierengebied*. Utrecht
- Morris, N. (2003). Health, well being and open space: literature review. *OPENspace: the research centre for inclusive access to outdoor environments*
- Norusis, M.J. (2012). *IBM SPSS Statistics 19: Guide to Data Analysis*, Upper Saddle River, Apprentice Hall
- Parfitt, J. (2005) Questionnaire design and sampling. In: R. Flowerdew & D. Martin (red) *Methods in Human Geography*. Essex: Pearson Prentice Hall, hfst 6.
- Parsons, R. (1991). The potential influences of environmental perception on human health. *Journal of Environmental Psychology*, 11, pp. 1–23
- Passchier-Vermeer, W. , Passchier, W.F. (2000). Noise exposure and public health. *Environmental Health Perspective*, 108 (1), pp. 123–131
- Perkins, S., Searight, H. R., Ratwik, S. (2011). Walking in a natural winter setting to relieve attention fatigue: a pilot study, *Psychology*, 2, pp. 777 – 780
- Preacher, K.J. , Hayes, A.F. (2008). Asymptotic and resampling strategies for assessing and comparing indirect effects in multiple mediator models. *Behavior Research Methods*, 40, pp. 879–891
- Pretty, J., Peacock, J., Sellens, M., Griffin, M. (2005). The mental and physical health outcomes of green exercise, *International Journal of Environmental Health Research*, 15, pp. 319-337
- Proshansky, H., Fabian, H. K., & Kaminoff, R. (1983). Place identity: Physical world socialisation of the self, *Journal of Environmental Psychology*, 3, pp. 57–83
- Pryor, A., Carpenter, C., Townsend, M. (2005). Outdoor education and bush adventure therapy: A socio-ecological approach to health and wellbeing, *Australian Journal Outdoor Education*, 9, pp.3-13

- Rommelzwaal, A. and J. Vroon (2000). *Werken met water; Veerkracht als strategie, RIZA/RIKZ report*
- Roo, De G., Voogd, H. (2007). *Methodologie van planning*, Bussum, Coutinho
- Roth, D., Winnubst, M. (2014). Moving out or living on a mound? Jointly planning a Dutch flood adaption project, *Land Use Policy*, 41, pp. 233-245
- Runhaar, H., Mees, H. , Wardekker, A. , Sluijs, van der J., Driessen, P. (2012). Adaptation to climate change-related risks in Dutch urban areas: stimuli and barriers, *University of Utrecht* , 12, pp. 777-790
- Stead, D. (2014). Urban planning, watemanagement and climate change strategies: adaption, mitigation and resilience narratives in the Netherlands, *International Journal of Sustainable Development and World Ecology*, 21, pp. 15-27
- Thompson, W. (2013). Activity, exercise and the planning and design of outdoor places, *Journal of Environmental Psychology*, 34, pp.79-96
- Tuan, Yi-Fu (1980). *Landscapes of Fear*. Oxford , Basil Blackwell
- URGE – Urban Green Environment, Development of Green Spaces to Improve the Quality of Life in, Cities & Urban Regions, EU Research Project Contract No. EVK4 – CT-2000 – 00022
- Veenhoven, R., (1996). Happy Life-Expectancy—A Comprehensive Measure of Quality-of-Life in Nations, *Social Indicators, Research, Kluwer Academic Publishers*, 39, pp. 1–58
- Vries, De S., Verheij, R.A., Groenewegen, P.P., Spreeuwen-berg, P. (2003). Natural environments – healthy environments? An exploratory analysis of the relationship between greenspace and health, *Environment and Planning*, 35 (10), pp. 1717-1731
- Wilson (1993). *Biophilia and the conservation ethic, The Biophilia Hypothesis*, Washington, Island Press
- Woltjer, J., Al, N. (2007). The integration of water management and spatial planning. *Journal of the American Planning Association*, 73(2), pp. 211-222
- Wood, L., Giles-Corti, B. (2008). Is there a place for social capital in the psychology of health and place? *Journal of Environmental Psychology*, 28, pp. 154–163
- Ziviani, J., Scott, J., Wadley, D. (2006). Walking to school: incidental physical activity in the daily occupations of Australian children, *Occupational Therapy International*, 11, pp. 1-11

Enquête leefbaarheid effect door Stadsrand ontwikkeling Hoogeveen / Fluitenberg

Fluitenberg - Kinholt

rijksuniversiteit
 groningen

Gerald van der Sleen

Rijksuniversiteit Groningen (Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen)

Ik ben Gerald van der Sleen en ik studeer Sociale Geografie en Planologie aan de Rijksuniversiteit Groningen. Om mijn bachelor af te sluiten doe ik een onderzoek. Dit onderzoek gaat over wat het effect is van 'Stadsrand ontwikkeling Hoogeveen / Fluitenberg' (zie kaart) op bewoners van de wijk Kinholt en het dorp Fluitenberg. De focus ligt hierbij op de ontwikkelde natuur en mogelijkheden voor recreatie. Dit wil ik graag onderzoeken door middel van enquêtes.

De antwoorden op deze enquête zullen anoniem verwerkt worden. Resultaten zullen alleen gebruikt worden voor dit onderzoek. Aan het einde van de enquête kunt u aangeven of u op de hoogte gebracht wil worden van de resultaten van dit onderzoek.

1. Maakt u gebruik van het gebied 'Stadsrandzone Hoogeveen / Fluitenberg'?

- Ja
- Nee, ga verder naar vraag 21

2. Hoe vaak bezoekt u het gebied 'Stadsrandzone Hoogeveen / Fluitenberg'?

- Dagelijks
- Een keer per week
- Een keer per maand
- Een keer per jaar

3. Wat is/zijn de reden(en) om gebruik te maken van het gebied 'Stadsrandzone Hoogeveen / Fluitenberg'? Er zijn meerdere antwoorden mogelijk.

- Rust en stilte
- Grote, overzichtelijke open ruimte
- Gezondheidsredenen
- Met kinderen de deur uit
- De natuur (flora en fauna)
- Sociaal contact
- Sporten
- Wandelen (hond uitlaten)
- Kunst bekijken
- Anders namelijk...

In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen met betrekking tot stadsrandzone Hoogeveen / Fluitenberg?					
	Helemaal mee eens	Eens	Neutraal	Oneens	Helemaal oneens
4. Het voelt alsof ik energie krijg in plaats van verspil bij een bezoek aan dit gebied	☐	☐	☐	☐	☐
5. Zonder dit gebied zou het wonen in mijn buurt minder aangenaam zijn	☐	☐	☐	☐	☐
6. Dit gebied is belangrijk voor de buurt en zijn bewoners	☐	☐	☐	☐	☐
7. Het gebied is belangrijk voor mij	☐	☐	☐	☐	☐
8. Dit gebied geeft mij een gevoel van saamhorigheid met de buurt	☐	☐	☐	☐	☐
9. Dit gebied geeft mij een gevoel van veiligheid vergeleken met het dorp of de stad	☐	☐	☐	☐	☐
10. Dit gebied geeft mij een gevoel van betere gezondheid (lichamelijk)	☐	☐	☐	☐	☐
11. Dit gebied geeft mij een manier om tot rust te komen	☐	☐	☐	☐	☐

12. Gebruikt u de stadsrandzone Hoogeveen / Fluitenberg om te sporten?

- Ja
 Nee, ga verder bij vraag 16

	Helemaal mee eens	Eens	Neutraal	Oneens	Helemaal oneens
13. De stadsrandzone Hoogeveen / Fluitenberg is geschikt om te gaan sporten	☐	☐	☐	☐	☐
14. Sporten doe ik liever in de natuur dan in de stad	☐	☐	☐	☐	☐
15. Ik vind dat sporten in de natuur effectiever is dan sporten in de stad	☐	☐	☐	☐	☐

16. Gebruikt u stadsrandzone Hoogeveen / Fluitenberg om te wandelen?

- Ja
 Nee, ga verder bij vraag 20

	Helemaal mee eens	Eens	Neutraal	Oneens	Helemaal oneens
17. Ik wandel omdat dit goed is voor mijn gezondheid	☐	☐	☐	☐	☐
18. Door een wandeling voel ik me minder prikkelbaar, somber en/of geïrriteerd	☐	☐	☐	☐	☐

19. Ik wandel het liefst alleen	☐	☐	☐	☐	☐
---------------------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------

20. Maakt u geen (of minder dan u zou willen) gebruik van het gebied 'stadsrandzone Hoogeveen / Fluitenberg'?

- Nee, klaar met enquête
- Ja, Ga verder naar de volgende vraag

21. Wat is de reden dat u geen (of minder) gebruik maakt van 'stadszone Hoogeveen / Fluitenberg'.

- Geen tijd voor
- Andere gebieden aantrekkelijker
- Afstand tot het gebied te ver
- Geen behoefte aan deze manier van vrijetijds besteding
- Niet in staat om het gebied te bezoeken (lichamelijk)
- Ik mis bepaalde aspecten in het gebied, namelijk...

Wilt u de mogelijkheid hebben om onderzoeksresultaten in te zien?

- Nee
- Ja E-mail adres.....

Bijlage 2:

'Anders'-categorie op de vraag: Wat is de reden dat u minder (of geen) gebruik maakt van het gebied 'de Oude Kene'.

Uitspraak	Thema
<i>"De snelweg is een storend element in mijn wandeling"</i>	Snelweg
<i>"Oninteressant gebied. Goed idee maar het ziet er niet goed uit"</i>	Onaantrekkelijk
<i>"Elektriciteitsmast is storend. Tevens geen verbinding over het spoor"</i>	Elektriciteitsmast
<i>"Gras vaak erg hoog. Daardoor meer gericht op waar ik loop dan op de omgeving"</i>	Achterstallig onderhoud
<i>"Dicht gegroeid, gesloten"</i>	Achterstallig onderhoud
<i>"Ik mis rust, vanwege veel verkeer"</i>	Verkeer-kinholtsweg
<i>"Veel verkeer. Hoogspanningsleidingen zijn lelijk. Parkeerplaatsen zijn afvalstortplaats"</i>	Verkeer - elektriciteitsmast
<i>"Onderhoud blijft achterwege"</i>	Achterstallig onderhoud
<i>Snelweg is een storende factor</i>	Snelweg
<i>"Gras is te hoog op wandelpaden, gladde stenen"</i>	Achterstallig onderhoud
<i>"Van parkeerplaats naar parkeerplaats moet je over drukke weg"</i>	Verkeer-kinholtsweg
<i>" Vuilstort op parkeerplaats"</i>	Vuilstort op parkeerplaats

Bijlage 3: Statistische toetsen

Figuur 10:

Correlations			Reden: Rust en stilte	Bezoek levert energie op
Spearman's rho	Reden: Rust en stilte	Correlation Coefficient	1.000	.386**
		Sig. (2-tailed)	.	.002
		N	65	62
	Bezoek levert energie op	Correlation Coefficient	.386**	1.000
		Sig. (2-tailed)	.002	.
		N	62	62

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Correlations			Reden: natuur (flora en fauna)	Bezoek levert energie op
Spearman's rho	Reden: natuur (flora en fauna)	Correlation Coefficient	1.000	.259*
		Sig. (2-tailed)	.	.042
		N	65	62
	Bezoek levert energie op	Correlation Coefficient	.259*	1.000
		Sig. (2-tailed)	.042	.
		N	62	62

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Figuur 12:

Correlations			Minder irritatie, prikkelbaar, somber	Gebied brengt gevoel van veiligheid
Spearman's rho	Minder irritatie, prikkelbaar, somber	Correlation Coefficient	1.000	.499**
		Sig. (2-tailed)	.	.000
		N	61	61
	Gebied brengt gevoel van veiligheid	Correlation Coefficient	.499**	1.000
		Sig. (2-tailed)	.000	.
		N	61	63

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Directional Measures

			Value	Asymp. Std. Error ^a	Approx. T ^b	Approx. Sig.
Ordinal by Ordinal	Somers' d	Symmetric	.359	.103	3.304	.001
		Minder irritatie, prikkelbaar, somber Dependent	.386	.110	3.304	.001
		Gebied brengt gevoel van saamhorigheid Dependent	.336	.097	3.304	.001

a. Not assuming the null hypothesis.

b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis.

Directional Measures

			Value	Asymp. Std. Error ^a	Approx. T ^b	Approx. Sig.
Ordinal by Ordinal	Somers' d	Symmetric	.435	.087	4.663	.000
		Gebied brengt gevoel van veiligheid Dependent	.417	.084	4.663	.000
		Minder irritatie, prikkelbaar, somber Dependent	.455	.091	4.663	.000

a. Not assuming the null hypothesis.

b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis.

Correlations

			Wandel het liefst alleen	Bezoek levert energie op
Spearman's rho	Wandel het liefst alleen	Correlation Coefficient	1.000	-.028
		Sig. (2-tailed)	.	.829
		N	61	60
	Bezoek levert energie op	Correlation Coefficient	-.028	1.000
		Sig. (2-tailed)	.829	.
		N	60	62

Correlations

			Wandel het liefst alleen	Gebied brengt rust
Spearman's rho	Wandel het liefst alleen	Correlation Coefficient	1.000	-.138
		Sig. (2-tailed)	.	.290
		N	61	61
	Gebied brengt rust	Correlation Coefficient	-.138	1.000
		Sig. (2-tailed)	.290	.
		N	61	63